

**NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
RENÉSZETTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

Androvicz Gábor

A budapesti rendórség humán viszonyai, 1873–1939

című doktori (PhD) értekezés szerzői ismertetője

Témavezető:

Prof. Dr. Sallai János r. ezredes

BUDAPEST, 2023

1. A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

Az 1867. évi kiegyezést követően az Osztrák-Magyar Monarchiában a rendészeti feladatok a két társország belügyének minősültek, rendészeti modelljeik azonban lényegében megegyeztek, ugyanis mindkettő a korabeli európai (kontinentális) modellt követte. Ennek megfelelően az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban a rendfenntartás két fő pilléren nyugodott, a csendőrségen és a rendőrségeken, melyet kisebb speciális rendészeti szervezetek egészítettek ki (pl. határrendőrség, pénzügyőrség, államfői testőrségek). Az 1881-ban létrehozott, kettős alárendeltségben – a belügyi és a honvédelmi tárca irányítása alatt – működő Magyar Királyi Csendőrség vidéken, az önkormányzati és állami rendőrségek pedig a városokban tartották fenn a rendet.

Magyarország rendőrsége a dualizmus korában két csoportra oszlott: állami és önkormányzati rendőrségekre. Míg a városok önkormányzatai irányítása alatt álló rendőrségek képezték a magyarországi rendőrségek gerincét (elsősorban működési területük és összlétszámuk szempontjából), állami rendőrségek ott működtek, ahol az állam kiemelt fontosságot tulajdonított a rendfenntartásnak, illetve annak közvetlen felügyeletének. A dualizmus időszakában összesen három ilyen, törvényi rendelettel létrehozott állami rendőrség létezett: a budapesti állami rendőrség (melynek hivatalos megnevezése 1932-ig többször változott), valamint az 1919-ig funkcionáló Magyar Királyi Határrendőrség és a Fiumei Állami Rendőrség. A municipális (önkormányzati) vidéki rendőrségek többsége csekély létszámú, képzetlen, a kívánalmak alatt teljesítő rendőrközegekből állt, az egyes városok hatóságai mind önálló szolgálati és szervezési szabályzattal, egyenruhával és fegyverrel rendelkeztek, s működésük nem volt mentes a helyi politikai érdekektől. Az 1860-as években ilyen volt Pest és Buda rendőrsége is, azonban 1873-as állami irányítás alá helyezésükkel új korszak vette kezdetét. A centralizáció hatására a századfordulóra a budapesti államrendőrség szervezeti felépítésében, intézményeinek működésében és hatékonyságában már követendő példaként állt a vidéki rendőrségek előtt, és az 1919 után államosított országos testületen belül is megőrizte különálló státusát.

A történeti feldolgozáshoz szükséges források összehasonlíthatatlanul nagyobb száma miatt kutatásom a fentiekre való tekintettel a budapesti rendőrségi személyi állomány humán viszonyainak feltárására szorítkozik, amely a testület eredményes működését, valamint társadalmi megítélését illetően is fontos tényezővel bír. A „humán viszonyok” – amely mint

gyűjtőfogalom a rendészettörténet vonatkozásában Parádi József írásaiban jelent meg először az 1990-es években – körében „nem csupán a képzési, képzettségi állapotokat és a pénzügyi juttatásokat, hanem az érintett személyi állomány egészségügyi, kulturális, szociális helyzetét is vizsgáljuk [...] „A humán viszonyok érvényesülésének alapeleme maga a személyi állomány, ahol ezek a viszonyok realizálódnak.”¹ Ez a fogalomkör a budapesti rendőrség vonatkozásában a személyi állomány képzési-képzettségi állapotának, munkakörülményeinek (pl. felvételi követelmények, előmeneteli lehetőségek, fluktuáció), szociális ellátottságának (pl. jövedelem, illetmények, nyugdíj, egészségügyi ellátás, lakhatási viszonyok) és társadalmi életének (pl. családalapítás- és fenntartás) vizsgálatát foglalja magába. A felsorolt, egymással szorosan összefüggő részkomponensek összessége alakítja ki egy rendőri karrierív, mai kifejezéssel „életpályamodell” képét, amely az állományba történő felvételtől a nyugdíjazásig, vagy akár még tovább tart (lásd özvegyi juttatások).

A vizsgált időszak kezdetének 1873-at jelöltem meg, amely az egy évvel korábban megszülető főváros² rendőrségeinek egyesítését és működésének kezdetét jelenti, ugyanakkor feltétlenül szükséges az előzmények megismeréséhez az 1860-as évekre is visszatekinteni. A kutatás záró időpontjaként feltüntetett 1939-es évszám a későbbi, háborús időszakra vonatkozó források hiánya vagy egyoldalúsága miatt indokolt (a szolgálati és szervezeti szabályzatok nagyobb mérvű változásról nem számolnak be, illetve a szaksajtó tartalma fokozatosan a háborús propaganda kiszolgálójává válik), azonban egyes részterületek esetében itt is elkerülhetetlen volt az 1940-es évekre való kitekintés (pl. a rendőri egészségügyi reformok fejlődése, illetményviszonyok alakulása). A közel hetven esztendő felölelő történeti periódusban a budapesti rendőrség szervezete, intézményrendszere, szociális ellátórendszere és szakképzési modellje olyan fejlődésen ment keresztül, amelyek biztosították a testületnek a modern polgári társadalom viszonyainak megfelelő, európai színvonalon történő működését.

A kutatás fókuszának megtartása érdekében vizsgálatom elsősorban a dualizmus és a két világháború közötti időszakra szorítkozik, így nem szándékozom foglalkozni e két nagy történelmi korszak közé ékelődő, minősített időszaknak tekinthető Tanácsköztársaság alatti, alapvetően idegen eredetű, a Vörös Hadsereg kiegészítő részét képező Vörös Őrség szolgálati és személyi viszonyaival. A terjedelmi korlátokra való tekintettel a budapesti rendőrség erősen strukturált, és meglehetősen heterogén személyi állományának vizsgálata a tényleges rendőri

¹ Parádi József szerk. (1996): A magyar rendvédelem története. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola, 195. old.

² 1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről

munkát végző, a rendészeti feladatokkal kapcsolatba hozható egyenruházott tisztviselők, végrehajtó őrsemélyzet és detektívek állománycsoportjaira korlátozódik, így a többi, adminisztratív, pénzügyi, illetve egyéb kiegészítő háttérmunkát végző rendőrségi alkalmazottak köre nem képezi vizsgálatom tárgyát.

2. KUTATÁSI HIPOTÉZISEK

A budapesti rendőrség humán viszonyainak vizsgálata során alapkutatásom az alábbi felállított hipotézisek mentén történt:

1. A tárgyalt korszakban a rendőri hivatás a változó körülményekhez igazodó, következetes feltételrendszer mentén kialakított, kiszámítható életpályát nyújtó állami közszolgálati állásnak tekinthető.
2. A személyi állomány tagjainak szociális problémái kihatottak a mindennapi szolgálatellátásra, ezért a rendőrség irányítóinak legfontosabb feladatai közé tartozott a rendőröket hivatásukban megtartó szociális intézkedések előkészítése, kidolgozása és végrehajtása.
3. A kormányzati, a rendőrségi és a polgári sajtó is nyomon követte a rendőrség személyi állományának szociális körülményeit, felhívta a figyelmet és javaslatokat tett az ezekkel kapcsolatos problémák megoldására.
4. A rendőri őrsemélyzet tagjai számára a rendőrség szakképzési rendszere biztosította a korábbi alacsony társadalmi helyzetükből való kitörést, a szervezeten belüli előmenetelüket, továbbá anyagi és szellemi tekintetben a kispolgársághoz-középosztályhoz történő felzárkózásukat.

3. KUTATÁSI MÓDSZEREK ÉS CÉLKITŰZÉSEK

Történeti tárgyú kutatásomhoz az adatgyűjtés során könyvtári, levéltári, múzeumi gyűjtemények és internetes adatbázisok forrásait használtam fel, melyek két csoportra bonthatók. Az egyik a rendőrség normáit szabályozó dokumentumok (törvények, rendeletek, szolgálati utasítások, stb.). Az eddigi kutatások jelentős része csupán ezen forrástípusok ismertetésére szorítkozik. A kritikai szempontú kutatáshoz azonban elengedhetetlen más, a valós helyzetet bemutató források (személyes beszámolók, jelentések, statisztikai adatok, rendőrségi szakcikk) feltárása és bemutatása is. Kutatásomban fokozott figyelmet fordítottam a korábban forrástípusként szinte egyáltalán nem alkalmazott rendőrségi szakfolyóiratok

vizsgálatára (kvalitatív módszer), ugyanis ezek a periodikák mindig az aktuális helyzetről, többek között a szervezeten belüli problémákról tudósítanak, továbbá egy-egy szakmai kérdés esetén vitafórumként is szolgáltak. Szintén megbízható forrásokként tekintek a rendőrség személyi állományára vonatkozó statisztikákra és a belügyminiszter felé küldött éves főkapitányi jelentésekre (kvantitatív módszer): ezek az adatok azért mutatják be hitelesen a személyi állományon belüli valós viszonyokat, mert a rendőrség első embere nem egy tökéletesen működő, mindenfajta hibától mentes testület prezentálásában volt érdekelt, hanem az általa jelzett hiányosságok, megoldásra váró problémák – kormányzati úton történő – megoldásában. Kutatásomban tehát a kvalitatív és a kvantitatív módszer párhuzamos alkalmazásával törekszem a rendelkezésre álló források felhasználásával és értelmezésével objektív következtetéseket levonni.

A kutatás fő célja az 1945 előtti magyar rendőrség történetének egyik eddig kevésbé kutatott aspektusának, a legnagyobb létszámmal rendelkező budapesti rendőri állomány személyi és szociális viszonyainak, életkörülményeinek feltárása, a rendőrségen belül működő humánpolitikai elvek és intézkedések vizsgálata. A kutatás témájának átfogó, kvantitatív módszereket is alkalmazó vizsgálatára azonban még nem került sor. Vizsgálatomban szeretnék minél több információt kinyerni a személyi állomány összetételéről, életkörülményeiről a szervezeten belül mobilitás mértékéről és a szakképzés színvonaláról, amelyek együttesen hozzájárulhatnak a rendőrség múltjának megismeréséhez, és a történeti tradíciók folytán pozitív példaként hatva a testület hivatástudatának erősödéséhez. A téma teljesebb megismertetésére törekvő, hiánypótlónak tekinthető alapkutatás a rendészettörténet kutatóin és a rendőrképzésben résztvevő oktatói mellett a magyarországi társadalomtörténet kutatói körében is érdeklődésre tarthat számot.

4. AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLAT TÖMÖR LEÍRÁSA FEJEZETENKÉNT

A disszertáció bevezető részében röviden ismertetem témaválasztásom indoklását, a kutatással összefüggő tudományos problémát, kutatásom célját, hipotéziseit és módszertanát, illetve a releváns szakirodalom historiográfiai áttekintését. A tényleges kutatás **első fejezete** történeti előzményként az 1861 és 1873 közötti időszak pesti és budai önkormányzati rendőrségeinek működését mutatja be, illetve a fővárosi rendőrség 1873 és 1881 közötti államosításának és belügyminisztériumi kezelésbe vételének folyamatát. A következő két részfejezet a személyi állomány 1881 és 1939 közötti struktúráját, majd hosszabban az egyes állománycsoportokba

történi felvételi követelmények és előmeneteli lehetőségek kérdését taglalja. Újabb két részfejezet foglalkozik a budapesti rendőrök szolgálatellátásában felmerülő problémákkal a dualizmus időszakában, illetve egy minősítési táblázat tanulságait elemzem a két világháború közötti időszakból. A fejezet utolsó részfejezete a rendőrség mint polgári szervezet katonai vonásait gyűjti össze. A **második fejezet** és annak részfejezetei a rendőri szakképzés kialakulását, az annak létjogosultsága körüli vitákat, állománycsoportok szerinti fejlődését és az országos szaktanulmányi rendszer rendeleti úton történő kiépítését ismerteti. Külön részfejezetek tárgyalják a budapesti rendőr őrszemélyzet speciális szolgálati ágainak képzési formáit, a személyi állomány részére szervezett egyéb képzéseket, valamint a rendőri szaklapok edukációs szerepét. A **harmadik fejezet** a rendőri szolgálat anyagi javadalmazását és a kialakult illetményrendszer elemeit mutatja be. A fix összegű fizetési formák és az ingyenes juttatásokon kívül az egyes részfejezetek kiemelten foglalkoznak a nyugdíj kérdéssel, az egyenruha-ellátás formáival, a rendőrök családtagjairól történő gondoskodásról, az egyes állománycsoportok körében szerveződő, egyesületekbe tömörülő önszegélyezés jelenségével, másrészt a civil társadalom részéről nyújtott anyagi támogatásokkal. A fejezet utolsó része a rendőrök megfelelő javadalmazásáról szóló szakmai értekezésekbe és kormányzati vitákba enged betekintést. A **negyedik fejezet** a rendőrség-történet kutatóinak látókörébe ritkán kerülő életkörülmények vizsgálatát foglalja magába, olyan sarkalatos egzisztenciális kérdéseket járva körbe, mint a családalapítás, nősülés, gyermeknevelés, a rendőr és családjának pozíciója a társadalom szövetében, a lakhatás és lakásszerzés kérdése, illetve a rendőri egészségügyi ellátórendszer fejlődése. Az előbbieken felsorolt négy fejezetet a **kutatás összegzése** zárja, amely a levont következtetések és összefüggések tükrében egyúttal megválaszolja az előzetesen felállított hipotézispontokat, valamint ismerteti a kutatás új tudományos eredményeit.

5. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

A főváros kialakulásával egyidőben jelentkezett az igény Budapest rendészetének alapvető megreformálására, amelynek garanciáját az államosított rendőrség létrehozásában látták. Ennek törvényileg szabályozott megvalósítását két részletben, 1873-ban és 1881-ben hajtották végre, ugyanakkor a rendőrség működésének jogszabályi keretek között történő szabályozása számos, személyzeti politikát érintő kérdést nem tisztázott. A fejlődés további irányát alapjaiban határozta meg Török János budapesti rendőrfőkapitány hivatali működése, aki az első szervezeti és szolgálati szabályzat kiadásával, valamint a detektívtestület létrehozásával elindította a rendőri testületet a professzionalizáció útján. A rendőrség szervezeti fejlődésével

párhuzamosan nyomon követhető a felvételi követelmények szigorodása, a jelentkezők lehetséges körének „szűkítése”. A személyügyi politikában már az 1880-1890-es évek folyamán kikristályosodott, hogy mely társadalmi rétegekből érkeztek a legalkalmasabbak a rendőri munkára, ám amíg ez a tisztviselői kar esetében törvényileg meghatározott keretek között zajlott az állami tisztviselők egységes rendszerbe történő integrálásával, addig az őrszemélyzet kiválasztásakor a mindennapi szolgálati és kiképzési tapasztalatok alapján esett a választás a vidéki agrártársadalom Budapesten szerencsét próbáló tagjaira, mint legjobb és legmegbízhatóbb rendőri „nyersanyagra”. Az 1894-től kiadott főkapitányi jelentések beszámolóinak és statisztikai kimutatásainak vizsgálatakor megállapítható, hogy a szolgálatszervezés tekintetében a legnagyobb problémát a megfelelő létszámú és minőségű végrehajtó állomány biztosítása jelentette a rohamos léptékben fejlődő Budapest rendőrhatósági területén, és amely törekvésnek nem kedvezett sem a Bach-korszak, illetve a későbbi önkormányzati rendőrség rossz reputációja, sem a szolgálattal együtt járó rendkívüli fizikai és mentális megterhelés. Az egyik budapesti rendőr szolgálati előmenetelét tartalmazó minősítési táblázat elemzésével képet alkothatunk a személyi állománnyal szemben támasztott követelményrendszerrel és arról a szigorú, következetes, ugyanakkor a fejlődést támogató, humánus személyzeti politikáról, amely az előljárók által összeállított értékelésekben mutatkozik meg. A rendőri identitás kettősségének, annak polgári és katonai elemeinek, illetve az erről ellentétes nézeteket valló oldalak szakmai vitáinak vizsgálatát követően kijelenthető, hogy a törvényileg polgári intézményként definiált budapesti rendőrség feladatának szakszerű ellátása érdekében személyi állományában és szervezeti struktúrájában is olyan militáns vonások fedezhetők fel, amelyek egyre nagyobb mértékben alakították a testület tagjainak önképét, egyúttal megnehezítik (vagy egyenesen feleslegessé teszi) a kizárólagos kategorizálást.

Az 1867-es kiegyezést követően a rendészettel foglalkozó írásokban visszatérő igényként jelentkezett a rendőri szakoktatás kialakítása, bár egyes vélemények megkérdőjelezték ennek létjogosultságát. A budapesti rendőrség államosítását véglegesen rendező 1881-es rendőrségi törvény ugyan megteremtette a lehetőséget egy modern, hatékonyan működő nagyvárosi rendőrség létrejöttének, ennek egyik fontos feltétele, a rendőri állomány szakmai felkészültsége azonban messze a kívánalmak alatt maradt. A rendőroktatás alapvető struktúráját Török János főkapitány foglalta össze az 1893-ban kiadott szervezési szabályzatban. A későbbiekben kialakult gyakorlati tapasztalatok elsősorban a főkapitányság éves jelentéseiben és a rendőri szaklapokban követhetők nyomon. A budapesti rendőrség állományának képzése a nehéz

szolgálati körülmények ellenére komoly fejlődésen ment keresztül a századfordulót követően, az 1910-es évekre már szerteágazó oktatási keretrendszerrel beszélhetünk (rendőri, altiszti és detektív tanfolyamok, a tisztviselők részére bűnügyi értekezletek). Az oktatói személyzet irányításával, valamint az elméleti és gyakorlati ismeretek elsajátítását segítő értékes szakmunkák, tankönyvek kiadásával a budapesti állami rendőrség professzionális szervezetté vált. Bár tényleges oktatás az első világháború kitörésétől a Tanácsköztársaság végéig – gyakorlatilag nem folyt, 1920-tól kezdődően a korábbi évtizedek tapasztalatai biztos alapot nyújtottak a szakképzés további fejlesztési irányainak megtalálásához. A hazai rendőrségek országos államosítását követően, 1922-1923 folyamán az egységes normarendszer keretében a testülethez csatlakozás felvételi követelményeit is felülvizsgálták, és az egyes állománycsoportok (tisztviselők, altisztek, detektívek) számára belügyminiszteri rendeletek útján hajtották végre a szakoktatás egységesítését. Ennek intézményesült formája lett az országos szaktanfolyamok rendszere, amelyben a testületen belüli előmenetel lehetőségét a különböző képzések, tanfolyamok és vizsgák sikeres teljesítéséhez kötötték. Az egyre inkább specializálódó rendészeti feladatok szakszerű ellátása érdekében Budapesten külön képzéseket és tanfolyamokat tartottak az 1920-1930-as években létrehozott új szolgálati ágak rendőreinek. Szintén csoportos képzés formájában valósultak meg a két világháború között a különböző nyelvtanfolyamok, az őrszemélyzet valláserkölcsei oktatása, illetve a fakultatív rendőri sportból kialakuló kötelező testnevelés. A személyi állomány szakképzésében fontos segédintézményként tartható számon a szemléltető oktatást segítő, 1908-ban létrehozott Bűnügyi Múzeum, illetve az 1915-re felállított rendőrségi szakkönyvtár. Az egymást követő rendőrségi folyóiratok a két világháború közötti időszakban szintén kiemelten segítették a rendőrök szakmai fejlődését, elsősorban szakcikkek, vitaindító gondolatok és a rendőri szolgálatellátással kapcsolatos írásbeli pályázatok útján.

A fizetés mértéke természetesen kihatással volt a testület megtartó erejére, a létszámviszonyok változására és a szervezet megfelelő működésére. A budapesti rendőrség fennállásának első két évtizedében nem említhető számottevő kormányzati törekvés a személyi állomány javadalmazásának javítására - leszámítva a fix illetmények számító nyugdíj megállapítását, amelynek teljesösszegű élvezetéhez azonban irreálisan hosszú szolgálatot várt el az erre vonatkozó törvény. A századfordulót követően az állam törvényekben és rendeletekben igyekezett minden felmerülő szükségletet fedezni, így például a lakhatási támogatást, ételmezést, családfenntartást, egyenruha-ellátás feltételeit biztosítani. A világháború és a forradalmak gazdasági mélypontjai után az 1920-as évek konszolidációs politikájából fakadóan

a Belügyminisztérium a rendőri illetményeket a változó gazdasági körülményekhez igazodva több alkalommal emelte, illetve különböző pótlékokkal egészítette ki. A források tükrében megállapítható, hogy a 1930-as évek közepétől a javadalmazások szerény, de biztos, a kispolgári életszínvonalnak megfelelő megélhetést nyújtottak a rendőr családoknak. Ezzel párhuzamosan az anyagi stabilitás megsegítésére „alulról”, a rendőri testület köréből szerveződő kezdeményezésekre is láthatunk példákat. A dualizmus időszakában fennálló rendőri illetményrendszer nem tudta megteremteni a közszolgálati álláshoz méltó egzisztenciát. Ezek a hiányosságok hívták életre a budapesti rendőrség különböző állománycsoportjain belül a különböző gazdasági önszerveződéseket. A személyi állomány vezetése részéről az anyagilag megszorultak fizetési előleghez folyamodhattak, illetve Török János rendőrfőparancsnok jóvoltából az 1920-as évek közepétől az őrszemélyzeti jóléti alap szolgáltatásait is igénybe vehették. A Belügyminisztérium részéről külön gondoskodás történt a nagycsaládos rendőrökről a karácsonyi ruhasegélyek formájában. A rendőrség nehéz anyagi helyzetével a társadalom együttesen összefogva és egyéni szinten is szolidaritást vállalt, amelyre a fejezet példaként hozza fel a rendőrmártírok családjával való törődést, az 1920. évi rendőrnapi pénzgyűjtési mozgalmát, illetve Lyka Döme segélyező alapítványát.

A budapesti rendőri alkalmazottak a vizsgált időszak társadalmában egyértelműen a középréteg alsóbb szintjéhez, a kispolgársághoz, azon belül az állami altisztek kategóriájába tartoztak. Vidéki földműves-paraszti családok sarjaiként az otthoni környezetükből való tartós kitörésre és jobb egzisztencia-teremtésre a fővárosba költözéssel, illetve a rendszeres fizetéssel és státussal járó közszolgálati állás vállalásával volt lehetőségük. A nagyvárosi környezet hatására otthonról hozott identitásuk is „urbanizálódott”, gyermekeik számára pedig biztos kiindulást jelentett a „kisfixes” családi háttér a további társadalmi feljebb jutáshoz. A rendőrök szolgálati idejükön kívüli magatartását már a kezdetektől fogva a szolgálati szabályzatban lefektetett előírások határozták meg. Magánemberként ügyelniük kellett a mintapolgári életvitelre, hiszen az esetlegesen előforduló hanyagság, züllött életmód és rendezetlen családi körülmények károsan hatottak a testület tekintélyére. A rendőri előjárók figyelme – a fegyelem és a feddhetetlenség megszilárdítása jegyében – 1922-től kezdve arra is kiterjedt, hogy beosztottaik milyen háttérrel rendelkező nőkkel kötnek házasságot. Bár a nősülés körülményeit és feltételeit szigorúan szabályozó belügyminiszteri rendeletek a hivatalos narratíva szerint magát a házasodni szándékozót védték (elsősorban a meggondolatlan párválasztástól, továbbá az ebből fakadó egzisztenciális és/vagy magánéleti problémák kialakulásától), tartalmuk olyan paternalista szemléletet tükröz, amely a korabeli társadalmi rétegek közötti merev

differenciálódást kívánta fenntartani, jogot formálva az egyik legfontosabb magánéleti döntésbe (házasság) való beavatkozásra. A megkérdőjelezhető motivációtól függetlenül az előljárók nagy figyelmet fordítottak beosztottaik családi és életkörülményeinek feltérképezésére és figyelemmel kísérésére, a vezetőség álláspontját hirdető rendőri szaklapok pedig megfontolandó életvezetési tanácsokkal látták el a testület tagjait a családfői szerep betöltését, a házaseletet és a gyermeknevelést illetően is. 1919 után az újjászervezett budapesti személyi állományt érintő két rendkívül súlyos, a dualizmus időszakából „megörökölt” szociális problémát, a rossz lakhatási körülmények és a rendőri egészségügyben tapasztalható, a megerőltető szolgálatból fakadó megbetegedések megakadályozását érintő intézkedéseket kezdtek el kidolgozni. A világháború alatt megdrágult lakásárak fedezésére már nem volt elegendő a rendőrök illetményeibe tartozó lakpénz. Az 1920-as évek közepétől, amint anyagi lehetőség nyílt rá, a rendőrség országos építkezésekbe és felújításokba fogott, amelynek keretében 1928-1929 folyamán két központi rendőr lakótelep felépítésével sikerült felszámolni a rendőri „lakásínség” jelenségét. A rendőri egészségügy intézményeit és intézkedéseit vizsgálva megállapítható, hogy az állam mindent elkövetett, hogy a rendőri alkalmazottakat – akiket tüzetes, lelkiismeretes orvosi vizsgálatot követően fogadott a testületbe – egészségükben, szolgálatra alkalmas állapotukban megtartsa és ha kell, gyógyíttassa. Munkaerejüket értéként kezelve egészségügyi ellátásuk állami érdek volt. A rendőrkórház felállításával és működtetésével, a speciális gyógyintézményi lehetőségekkel, a rendőrök hozzátartozóiról és a nyugdíjas bajtársakról történő gondoskodással erős, biztonságot nyújtó szociális háló épült ki, növelve a testület megtartó erejét.

Az elérhető források felkutatásával, rendszerezésével és értelmezésével a budapesti rendőrség személyi állományának humán viszonyait sikerült a korábbi tudományos munkáknál jelentősen részletesebben megismernem és bemutatnom. A rendőri intézmények működéséről, hatékonyságáról és fejlődéséről csak az őket működtető személyi állomány megismerésével kaphatunk teljességre törekvő, árnyalt képet. Bár a kutatás alapjául szolgáló dualizmus és a két világháború közötti időszak egymástól jól elkülöníthető történelmi korszakok, a rendőrség szervezetének fejlődési ívét tekintve mégis egységesség figyelhető meg. A személyi állomány viszonyainak történeti forrásokon keresztül történő feltárása a szervezeten belül jelentkező problémákra adott válaszok, megoldási kísérletek mentén történt. Ilyen volt például a hiányos szakképzést érintő reformok, az elégtelen létszámviszonyok, az illetményrendszer fejlesztése, a lakáshiány mértékének fokozatos csökkentése és a rendőri egészségügyi ellátórendszer reformja.

6. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A kutatás kezdetén megjelölt problémafelvetések, vizsgálati célkitűzések és hipotézisek kutatási eredményekkel történő összevetésével megfogalmazódott új tudományos eredmények az alábbi pontokban foglalhatók össze:

1. Feltártam a korábban marginális kutatási témaként kezelt, a budapesti rendőrség személyi állományának jelentős részét kitevő őrszemélyzet demográfiai hátterének és életkörülményeinek általános jellemzőit, amely során bizonyítottam, hogy a korszakra jellemző merev, kasztosodott társadalmi rétegződés ellenére a rendőrség szervezetében bizonyos mértékben lehetőség nyílt a társadalmi mobilitásra. Kisebb, nem reprezentatív mértékben ugyanez az állítás igaz más állománycsoportok képviselőire is (tisztviselők, detektívek).
2. A dualizmus időszakára vonatkozóan a mintegy 20 esztendő felölelő rendőrfőkapitányi jelentések statisztikáinak vizsgálatával kvantitatív módon sikerült rekonstruálni a budapesti rendőrség szolgálati körülményeit, illetve a mindennapi szolgálatellátásban jelentkező problémákat és az ezeket prezentáló rendőrségi narratívát, értékes és részletes korlenyomatát adva a testület működésének.
3. A kutatás elemei a legkülönfélébb, köztük eddig kevésbé vizsgált forrástípusokon alapulnak. Különösen fontosnak tartottam a hivatalos rendőrségi szabályzók mellett a testület szaklapjaiban megjelenő, rendészeti szakíróként működő tisztviselők, rendőroktatók, rendőrorvosok, illetve más közigazgatási szakemberek által írt értekezések és gondolatok tudományos igényű feltárását is, hiszen csak így lehet hű képet adni a korabeli humán viszonyokat alakító folyamatokról és jelenségekről. Ennek érdekében több mint nyolcvan év rendészeti kommunikációját vizsgáltam meg és elemeztem.
4. A teljességre törekedve, átfogóan tártam fel és ismertettem a budapesti rendőrség illetményrendszerét, segélyezési formáit, ezek különböző komponenseinek megjelenését és bővülését a tárgyalt korszakban, továbbá más korabeli fizetésekkel

összevetve kontextualizáltam a rendőri javadalmazások összegeit – mindezekre más rendőrség-történeti kutatásban még nem került sor.

5. Feltártam a rendőri alkalmazottak szociális ellátottságának körülményeit és lehetőségeit. Vizsgálatom során bizonyítottam, hogy a rendőrségen belüli szociális háló fejlesztése a tartós szolgálatellátás lehetőségét, az ahhoz szükséges biztonságos egzisztencia megteremtését, illetve általában a testület megtartó erejének növelését segítette elő. A téma vizsgálata során feltárásra került a rendőri alkalmazottak lakhatási lehetőségeinek és egészségügyi ellátottságának elemzése is, amely szintén ismeretbéli hiánypótlásnak tekinthető.
6. Feltártam a korabeli rendőri szervezet teljes állományára vonatkozó szakképzési struktúra fejlődését, az egyes állománycsoportokra vonatkozó tanfolyamok és egyéb képzési formák legfőbb jellemzőit, amely során bizonyítottá vált, hogy a testületen belül az élethosszig tartó tanulás mint vezérelv érvényesült. A rendőri ranglétrán történő feljebb jutás (és az ezzel járó illetménynövekedés) nem csupán az eltöltött szolgálati évek, hanem az ehhez szükséges, egyre nehezebb képzési formák sikeres elvégzésének függvénye volt.

7. AJÁNLÁSOK A KUTATÁSI EREDMÉNYEK GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGÁRA

A kutatás során megfogalmazódott új tudományos eredmények több tudományterület számára is hasznosíthatók. Bár a vizsgálatot alapvetően a rendészeti jelleg határozza meg, interdiszciplináris vonatkozásai miatt nem csak a rendőrség és a fegyveres társszervek történetének további kutatásaihoz adhat támpontot, hanem a hazai társadalom- és életmódtörténet, vezetélmélet és szociológia kutatói számára is szolgálhatnak hiánypótló információkkal. A jelenlegi alapkutatás a későbbiekben további, eddig még feltáratlan részterületek vizsgálatára is ösztönzőleg hathat (például a tárgyalt időszak rendőrtisztviselőinek demográfiai összetételének genealógiai feltérképezésére), illetve hasonló témájú kutatásokhoz adatbázisként, jelentős hivatkozási pontként használható.

Javaslom a kutatás jól hasznosítható, releváns hivatástörténeti elemeinek szakmai-ismeretterjesztő bemutatását a rendészeti felsőoktatásba történő integrálásával, továbbá

érdemes figyelembe venni más felsőfokú alap- és mesterképzési tantárgyak (társadalom- és életmódtörténet, szociológia) oktatása, illetve oktatási anyagok készítése során. A vizsgálatból egyértelműen látható, hogy a budapesti rendőrség szervezetének fejlődését a nemzetközi és belpolitikai válságok (az első világháború, az őszirózsás forradalom, a Tanácsköztársaság időszaka, gazdasági világválság) sem akadályozhatták meg hosszútávon. Mindez nem történhetett volna meg a személyi állomány kitarthatása és hivatástudata nélkül, amely a mai rendészeti oktatásban pozitív szakmai példaként állítandó a következő rendőrgenerációk elé, akárcsak a szakképzésben maradandót alkotó, sajnálatos módon kevésbé ismert rendőri szakírók: Dorning Henrik, Rédey Miklós és Laky Imre munkássága.

Tekintettel arra, hogy a hiánypótló vizsgálat eddig kevésbé, vagy csak áttekintő jelleggel kutatott témaköröket dolgoz fel és elemez, indokoltá teszi a kutatási eredmények önálló monográfiaként történő megjelentetését, amellyel a hazai rendőrség-történeti szakirodalom új információkat magában hordozó kötettel gazdagodhat.

8. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS BENYÚJTÓJÁNAK A TÉMAKÖRBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE

1. Androvicz Gábor (2017): A Rendőrmúzeum története és szerepe a rendészeti képzésben. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság, 275–278. old.
2. Androvicz Gábor (2018): A magyar rendőrképzés fejlődése a dualizmus időszakában. In: Magyar Rendészet, 1. szám, 29–37. old.
3. Androvicz Gábor (2019): A budapesti államrendőrség képzési, előmeneteli rendszere és ruházati ellátása 1873-1944. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet
4. Androvicz Gábor (2019): A Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség hősi halottjai a dualizmus időszakában. In: Rendvédelem-történeti Füzetek, 57. szám, 15–26. old.
5. Androvicz Gábor (2019): A fővárosi rendőrség 20 éve (1894-1914). In: Jámbor Orsolya Ilona – Lénárt Máté – Tarján G. Gábor szerk.: A Rendőrákadémiától az egyetemig. Rendészettörténeti tanulmányok. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 133–152. old.

6. Androvicz Gábor (2019): Katonai vonások a budapesti államrendőrség szolgálati és személyi viszonyaiban (1873-1944). In: Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 1. szám, 83–104. old.
7. Boda József főszerk. (2019): Rendészettudományi Szaklexikon. Budapest, Dialóg Campus
8. Androvicz Gábor (2020): A budapesti államrendőrség személyi állományának konszolidációja 1919 és 1922 között. In: Rendőrségi Tanulmányok különszám, 68–86. old.
9. Androvicz Gábor (2020): A rendőrség államosításának folyamata (1919-1921). In: Jámbor Orsolya Ilona – Tarján G. Gábor szerk.: Megvalósult szükségyszerűség. Az állami rendőrség megszervezése. Rendészettörténeti tanulmányok 3. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 8–39. old.
10. Sallai János – Androvicz Gábor (2021): A budapesti állami rendőrség tagjainak javadalmazása és illetményei 1881 és 1944 között. In: Globális kérdések – globális válaszok: Rendészettudomány a hallgatók szemével. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Hallgatói Tagozat, 10–22. old.
11. Androvicz Gábor (2021): A budapesti rendőri őrszemélyzet szolgálati elhelyezése és lakáskörülményei az 1880-as évektől az 1930-as évekig. In: Bűnözésföldrajzi Közlemények, 1-2. szám, 9–20. old.
12. Androvicz Gábor (2021): A magyar rendőrség első napilapja: *A Rend* (1921-1927) In: Magyar Rendészet, 1. szám, 129–140. old.
13. Sallai János – Androvicz Gábor (2021): Laky Imre, a magyar rendőri szakoktatás úttörője. In: Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 445–456. old.
14. Androvicz, Gábor (2021): Service placement and housing conditions of the Budapest police staff from the 1880s to the 1930s. In: Criminal Geographical Journal, Number 1-2, 9–20. old.
15. Sallai János – Androvicz Gábor (2022): A budapesti állami rendőrség személyi állományának egészségügyi ellátása 1945 előtt. In: Kovács István – Frigyer László – Tirts Tibor szerk.: Multidiszciplinaritás: A rendészettudomány sokszínűsége. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 7–18. old.
16. Androvicz Gábor (2023): A Magyar Királyi Állami Rendőrség szervezeti reformjai az 1920-as években. In: Alatrach Mohamed Fuad – Jámbor Orsolya Ilona – Tarján G. Gábor szerk.: Kataklyzma felé. Rendészet és mindennapok történései a két háború

között. Rendészeti Tanulmányok 4. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 8–22. old.

9. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS BENYÚJTÓJÁNAK SZAKMAI-TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZA

Androvicz Gábor egyetemi tanulmányait 2006-ban kezdte meg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának történelem szakán, ahol az alapszak teljesítését követően 2013-ban, a mesterképzés elvégzésével okleveles történész diplomát szerzett.

Szintén 2013-ban helyezkedett el tárlatvezetői munkakörben a Készenléti Rendőrség Rendőrmúzeumban, ahol jelenleg ügyintézői alkalmazott, 2017-től az intézmény muzeológusa. Munkája során alakult ki szűkebb kutatási területe, az 1945 előtti magyar rendőrség-történet eddig még feltáratlan, vagy kevésbé ismert aspektusainak vizsgálatával.

2017-ben kezdte meg doktori tanulmányait a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájában. 2019-ban a komplex vizsgát eredményesen abszolválta, majd 2021-ben abszolutóriumot szerzett. Doktori tanulmányai során 16 tudományos publikáció, köztük egy, az Egyetem kiadásában megjelent önálló történeti monográfia kötődik nevéhez. Ezen kívül számos előadást tartott tudományos konferenciákon, illetve egyetemi hallgatók részére óraadóként működött közre a Rendőrmúzeumban.

Tudományos munkája elismeréseként részére a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Társaság 2018-ban a Rendvédelem-történetért Érdemérmét, 2019-ben a Rendvédelem-történetért érdemkeresztet adományozta.